

Globalisaatio ja globalisaatio-selvitykset

– mitä niistä olisi nyt ajateltava?

Vuosina 2004 ja 2006 tehdyissä globalisaatio-selvityksissä korostettiin globalisaation asettamien haasteiden vaativuutta ja tästä nousevia uudistus-tarpeita. Suomi on kuitenkin menestynyt hyvin. Onko vaadittu tarpeettomia tai jopa huonoja uudistuksia?

Vesa Vihriälä
Alivaltiosihteeri
Talousneuvoston sihteeristö
Valtioneuvoston kanslia
vesa.vihriala@vnk.fi

Vuonna 2003 aloittaneen hallituksen kunnianhimoinen 100 000 työpaikan työllisyystavoite oli hallituskauden alussa vastatuulella. Työllisyys heikkeni ja syksyllä mm. Salcompin Kemijärven tehdään sulkeminen johti keskusteluun ”Kiina-ilmiöstä”, ts. työpaikkojen katoamisesta matalapalkkamaihin.

Tämän vuoksi pääministeri Matti Vanhanen asetti vuoden 2004 alussa talouspoliittisen neuvonantajansa Olli Rehnin johdolla työryhmän selvittämään uuden globaalien kilpailun haasteita tuotannon ja

työllisyyden kasvulle Suomessa ja ehdottamaan keinoja kilpailukyvyn turvaamiseksi.¹ "Suomi maailmantaloudessa"-nimellä kulkenut hanke sai työnsä valmiiksi marraskuussa 2004. Hankkeen yhteydessä käytiin myös noin 20 toimialalla työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen keskinäinen vuoropuhelu, jossa etsittiin käytännön keinoja kehittää kunkin toimialan kilpailukykyä.

Loppuraportin (VNK 2004) sanoma voidaan tiivistää muutamaa pääasiaan: (1) Globalisaatio on aiempien integraatiovaiheiden tapaan pohjimmiltaan myönteinen ilmiö; (2) Koveneva kilpailu edellyttää kuitenkin kehittyneiden maiden talouksilta sopeutumista ja kehityssponnistuksia, erityisesti jotta vähemmän tuottava työvoima voisi työllistyä matalapalkkamaista tulevan kilpailun lisääntyessä; (3) Suomella on monia muita Euroopan maita paremmat edellytykset menestyä globaalissa kilpailussa mm. peruskoulutuksen hyvän tason, kehittyneen innovaatiojärjestelmän sekä yhteiskunnan turvallisuuden ja hyvän yleisen toimivuuden ansiosta; (4) Kilpailussa menestyminen edellyttää silti Suomessa uudistuksia, jotka vahvistavat osaamista eri tasoilla, avaavat Suomea erityisesti osavalle ulkomaiselle työvoimalle ja lisäävät hyödyke- ja työmarkkinoiden sopeutumiskykyä. Hyödykemarkkinoiden osalta todettiin kilpailun edistämien tärkeäksi, ja työmarkkinoiden osalta korostettiin työvoiman liikkuvuuden vahvistamista ja palkanmuodostuksen rakenteellisen joustavuuden lisäämistä. Loppuraporttiin sisältyi kaikkiaan yli 120 erilaista toimenpide-ehdotusta.

Raportti otettiin pääosin myönteisesti vastaan. Hallitus päätti jo muutaman kuukauden sisällä eräiden raportin esittämien suositusten toteuttamisesta. Nämä koskivat mm. T&K-menojen lisäämistä, ohjelmaa ulkomaisten huippututkijoiden rekrytoimiseksi, riskipääoman tarjonnan lisäämistä sekä useita erillisiä toimia koulutuksen kehittämiseksi.

¹ Olli Rehnin siirryttyä kesällä 2004 EU:n komissioon työryhmän puheenjohtajaksi tuli aiemmin varapuheenjohtajana toiminut VM:n kansantalousosaston tuolloinen päällikkö Anne Brunila ja tämän kirjoittajasta tuli ryhmän varapuheenjohtaja.

Kritiikkiä raportti sai lähinnä työmarkkinakysymysten käsittelystä. Ammattiyhdistysliikkeen edustajat ja eräät sitä lähellä olevat poliitikot pitivät työmarkkinaosia liiaksi työnantajien näkemyksiä myötäilevinä. Myös yksi työryhmän jäsen jätti lausuman, jonka mukaan työryhmän ei olisi tullut lainkaan käsitellä työmarkkinakysymyksiä. Akateemisesta suunnasta raporttia arvosteltiin siitä, ettei sen analyysi perustunut mihinkään järjestelmälliseen kehikkoon ja että päätelmät olivat osin tarkoitushakuisia ja muoti-ilmiöiden perässä juoksevia (Haaparanta 2005).

”Globalisaation haasteet Euroopalle ja Suomelle”-hanke

Vuoden 2006 alussa pääministeri antoi uuden selvitystehtävän globalisaatiosta, tällä kertaa talousneuvoston sihteeristölle. Olisi päivitettävä ”Suomi maailmantaloudessa”-hankkeen analyysi, selvitettävä, miten suositukset olivat toteutuneet, sekä laajennettava näkökulmaa Eurooppaa laajemmin koskevaksi.

Osittain vastauksena edellistä hanketta koskeneeseen akateemiseen kritiikkiin globalisaatiota koskeva perusanalyysi tilattiin yhdeltä aihepiirin johtavalta tutkijalta, professori Richard Baldwinilta. Samoin tilattiin lähinnä ulkomaisilta ekonomisteilta 12 muuta kirjoitusta, joiden tuli käsitellä Euroopan laajuisia politiikkakysymyksiä. Kotimaisilta tutkijalaitoksilta tilattiin Suomea koskevaa taustatyötä, jonka pohjalta sihteeristö laati oman analyysinsä. Päätelmiä varten sihteeristö keskusteli laajan asiantuntijaryhmän kanssa eri kokoonpanoissa. Myös toimialavuoropuhelu aktivoitiin. Loppuraportin kaksi osaa julkaistiin joulukuussa (VNK 2006a ja 2006b).

Baldwinin (2006) analyysi ei muuttanut peruskuvaa globalisaatiosta ja sen asettamien haasteiden luonteesta. Esille tuli kuitenkin tärkeitä lisänäkökohtia.

Baldwin korostaa erityisesti tuotannon hienojakoista pilkkoutumista toimintoihin, jotka tuotantoprosessin ”koordinaatiokustannusten” alentuessa voivat tulla suoritetuksi hyvinkin kaukana toisistaan. Tällöin kehittyvät maat saattavat tarjota hyvin kilpailukykyisen paikan sellaisille osille tuotantoa, jotka aikaisemmin ovat voineet sijaita vain kehittyneissä maissa. Tämän vuoksi matalapalkkamaiden kilpailu voi kohdistua myös moniin vaativalta osaamista edellyttäviin tehtäviin. Erityisesti uusi kilpailu koskee analyttisiin valmiuksiin perustuvia, helposti koodattavia tehtäviä. Sen sijaan sosiaalista kanssakäymistä edellyttävät sekä vaativat että vähemmän vaativat tehtävät voivat olla varsin suojattuja kansainväliseltä kilpailulta.

Olenainen päätelmä oli, että muutokset eri toimintojen optimaalisessa sijainnissa saattavat olla hyvin suuria, kun tietyt koordinaatiokustannusten kynnyksarvot alittuvat. Tästä syystä muutokset ovat vaikeasti ennustettavia.

Politiikkajohtopäätösten suhteen Baldwinin analyysi asettaa osin kyseenalaiseksi pyrkimyksen muodollisen koulutustason jatkuvaan nostamiseen kaikilla osa-alueilla. Jos erityisesti analyttisiä valmiuksia edellyttävät ”tietoyhteiskuntatehtävät” ovat haavoittuvia matalapalkkamaiden kilpailulle, ei välttämättä ole viisasta lisätä juuri tällaista koulutusta kehittyneissä korkean palkkatason maissa. Nopeat ja yllättävät tuotannon sijaintipaikkojen muutokset toisaalta korostavat oppimisvalmiuksien merkitystä kapean erikoisosaamisen kustannuksella. Koska oppimisvalmiuksien perusta luodaan hyvin aikaisessa vaiheessa, korostuu perusopetuksen laadun merkitys.

Toiseksi Baldwinin analyysi toimintotason kilpailun lisäämisestä tekee yhä vaikeammaksi sellaisten työvoimakustannusrakenteiden säilyttämisen, jotka eivät verraten hyvin vastaa eri toiminnoissa työskentelevien ihmisten tuottavuutta. Samoin korostuu tuotannon joustavuuden

ja sopeutumiskyvyn edistäminen keskeisenä politiikkatavoitteena. Työpaikkojen suojelemisen sijasta politiikan painopisteen on oltava työntekijöiden uudelleensijoittumisen tukemisessa.

Uuden selvityksen Suomea koskevassa osassa todettiin, että Suomi on viimeisten vuosien aikana menestynyt sekä tuotannon kasvun että työllisyyden suhteen erinomaisesti samalla kun talouden integraatio on eri mittareilla yhä syventynyt. Selvitykseen liittynyt empiirinen työ osoitti, että työpaikkojen ”suora” siirtäminen ulkomaille konsernien sisäin järjestelyin tai ulkoistamalla tuotantoa ulkomaille on ollut huomiota herättäneistä yksittäistapauksista huolimatta kokonaismäärältään vähäistä, ehkä 2500 työpaikan luokkaa vuodessa. Tämä on ollut selvästi alle kymmenesosa työpaikkojen nettolisäyksestä viime vuosina. ”Kiina-ilmiö” on totta, mutta sen merkitys on työllisyyden kokonaiskuvassa ollut varsin pieni. Kävi myös ilmi, että hyvin suurta osaa ”Suomi maailmantaloudessa”-hankkeen suosituksista oli ryhdytty tavalla tai toisella panemaan täytäntöön.

Selvityksen arvio olikin, että Suomen taloudellisen menestymisen perusta on hyvä. Samalla kuitenkin todettiin taloudessa useita heikkouksia ja kilpailuhaasteiden yhä kovenevan. Suomi on erikoistunut tuotantoon (elektroniikka, paperi), jonka suhteellinen hinta on viime vuosien laskenut ja mitä todennäköisimmin laskee lähivuosina edelleen. Tuottavuus on monilla aloilla korkeintaan keskinkertainen. Innovaatiotoiminta on keskittynyt verraten kapeaan teollisuuden osaan, ja erityisesti ns. asiakaslähtöiset innovaatiot ovat verraten harvinaisia. Väestön ikääntyminen on Suomelle nopeammin realisoituva ongelma kuin useimmille muille kehittyneille maille. Lisäksi energiaintensiivisenä taloutena Suomi kärsii keskimääräistä enemmän energian hinnan odotettavissa olevasta noususta, johtuipa se globaalin kysynnän kasvusta tai ilmastonpolitiikan kiristämisestä.

Suomen talouteen kohdistuvat rakennemuutospaineet eivät ole vähenemässä.

Baldwinin analyysin perusteella ei ole mitään syytä olettaa, että Suomen talouteen kohdistuvat rakennemuutoksen paineet olisivat vähenemässä. Niinpä politiikkajohtopäätös oli ensinnäkin, että osaamisstrategiaa tulee edelleen kehittää, ja tässä on erityisesti pantava painoa huippuosaamisen kehittämiseen samalla kun turvataan laajan osaamis pohjan vahvistuminen. Näiden tavoitteiden yhtäaikaiseksi saavuttamiseksi puolettiin tavoitetta T&K-menojen nostamisesta 4 prosenttiin BKT:sta, vaikka panostusten rajahyödyistä ei vahvaa näyttöä katsottukaan olevan.

Tuottavuuden kasvun lisäämiseksi ja työllistämismahdollisuuksien ylläpitämiseksi korostettiin yritystoiminnan uudistumisen välttämättömyyttä. Tämä uudistumisen yhtenä edellytyksenä nostettiin esille työvoiman alueelliseen ja ammatillisen liikkuvuuden lisääminen. Ammatillisen liikkuvuuden lisäämiseksi korostettiin erityisesti aikuiskoulutusjärjestelmän kehittämistä.

Samoin pidettiin tärkeänä palkanmuodostuksen suurempaa yritys- ja yksilötason joustavuutta sekä työllisyyden turvaamisen että tuottavuuden kohottamisen kannalta. Vastapainoksi olisi kehitettävä erilaisia työntekijöiden turvaa vahvistavia elementtejä; ehdotettiin siirtymistä Tanskan ns. joustoturvamallin suuntaan. Työvoiman tarjonnan lisäämiseksi ehdotettiin mm. työn verotuksen keventämisen jatkamista.

Päätelmiä koskeva kritiikki

Myös toista selvitystä kritisoitiin pitkälle samoin perustein ja osin jopa kärkeämmmin kuin sen edeltäjä. Palkanmuodostusta, työttömyysturvaa ja eläkejärjestelmää koskevia ehdotuksia pidettiin joissakin kommentaissa "palkansaajien kurittamisena" (esimerkiksi Demari 12.12.2006 ja 14.12.2006).

Hillitymmin samansuuntaista kritiikkiä on esittänyt mm. Kiander (2007). Hän ei

varsinkaan pidä perusteltuna palkoista sopimisen painopisteen muutosta yritystasolle, koska se hänen mukaansa olisi paitsi epäoikeudenmukaista myös omiaan hidastamaan talouden uusiutumista ja tuottavuuden kasvua.

Kaikkiaan kritiikissä näyttäisi olevan kolme pääjuonetta. Ensinnäkin arvioidaan, ettei globalisaatio itse asiassa aseta kovin suuria uusia haasteita Suomen tuotannon ja työllisyyden menestymiselle. Yksi tähän ajatteluun liittyvä väite on, ettei globalisaatio ylipäätään merkitse suurta muutosta kehittyneiden maiden työvoiman kysyntään eikä myöskään lisää työmökkinoiden "turbulenssia". Erityisesti katsotaan, ettei voida osoittaa globalisaation heikentävän vähemmän koulutetun työvoiman asemaa. Tällaisen työvoiman suhteellinen asema on kyllä monissa maissa heikentynyt, mutta taustalla on pikemminkin ollut tekninen kehitys kuin globalisaatio. Suomen osalta ongelman keskeinen lähde on puolestaan 1990-luvun lama.

Toinen pääväite on, että Suomen työmarkkinat ovat jo joustavat, ts. siltä osin kuin sopeutumistarpeita on, työmarkkinat reagoivat niihin vahvasti. Lisäksi siltä osin kuin "jäykkyyttä" nimenomaan palkkarakenteissa on, se voi itse asiassa tukea tuottavuuden kasvua ja siten pitkän ajan menestymismahdollisuuksia kilpailullisissa oloissa.

Kolmanneksi korostetaan hyvinvointiyhteiskunnan luoman turvaverkon tärkeyttä paitsi sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteuttajana myös riskinjakojärjestelmänä. Hyvä työttömyysturva ja yleensä sosiaaliturva mahdollistaa työntekijöiden riskinoton. Hyvä työsuhdeturva luo työantajalle kannustimia kouluttaa työntekijää uusiin tehtäviin. Vastaavasti julkisesti rahoitettu aikuiskoulutusjärjestelmä helpottaa työvoiman sopeutumista uusiin osaamisvaatimuksiin. Turbulentimmiksi muodostuvissa

oloissa turvaverkoille on jopa aikaisempaa suurempi tarve. Kritiikin mukaan globalisaatio selvityksissä tehdyt ehdotukset uhkaavat näitä hyvinvointivaltion vahvuuksia joko suoraan suosittamalla tärkeiden asioiden heikennyksiä tai vaarantamalla niiden rahoittamisen edellytyksiä, kun suositetaan verotuksen keventämistä.

Mitään näistä kritiikin perusteista ei voi oikopäätä tyrmätä. Mutta väittäisin, että kritiikki vähättelee sopeutumishaasteiden vaativuutta, yliarvioi järjestelmiemme vahvuuksia ja paisuttaa suositusten kielteisiä vaikutuksia hyvinvointivaltioon.

Haasteiden vaativuus

On totta, ettei työpaikkojen ulkomaille ulkoistaminen ole ollut kovin yleistä kehittyneissä maissa. Ei myöskään ole näyttöä, että työpaikkojen mitattavissa oleva vaihtuvuus tai epävarmuus olisi sanottavasti lisääntynyt, vaikka mielikuvat asiasta ehkä ovatkin toisenlaiset. Sen sijaan on selvää, että palkkatulojen kansantulo-osuus on kehittyneissä maissa alentunut ja että tähän on liittynyt vähän koulutettujen suhteellisen aseman heikentyminen joko suhteellisten palkkojen ja/tai työttömyyden muutoksen kautta (IMF 2007).² Edelleen on näyttöä

² Ihan viime aikoina myös käsitys teknologisen kehityksen ja kaupan suhteellisesta vaikutuksesta työmarkkinoilla on hieman muuttunut. Mm. Feenstra (2007) arvioi, että globaalin vaihdannan merkitys palkkaerojen kehitykselle on suurempi kuin viime aikoihin saakka on uskottu. Toisaalta, kun teknologian kehitys ja globaali kilpailu ovat toisiinsa monin säikein nivoutuneet, eron tekeminen näiden vaikutusten välillä ei välttämättä ole kovin tärkeää.

siitä, että työn kysynnän palkkajousto on lisääntynyt, ts. työllisyys on muodostunut herkemäksi palkkojen muutokselle (OECD 2007).

Kehittyvistä maista globaaleille markkinoille tarjolla oleva työpanos on edelleen kasvussa (IMF 2007), teknologinen kehitys jatkuu ja kehittyvät maat kurovat kehittyneiden maiden koulutus- ja teknologiatason etumatkaa kiinni. Tällaisissa oloissa on todella rohkeaa ajatella, että kehittyneiden maiden työmarkkinoihin kohdistuvat paineet olisivat vähenemässä ja että erityisesti kehittyvistä maista tulevalle kilpailulle altteimman työvoiman työllistymisestä ja kohutuullisesta tulotasosta ei olisi syytä olla huolissaan. Baldwinin analyysin perusteella on toki luultavaa, että se, millainen työvoima on altis ulkomaiselle kilpailulle, on koko ajan muuttumassa. Jako vähän koulutettujen ja paljon koulutettujen välillä ei ole jatkossa yhtä tärkeä asia kuin aiemmin. Kilpailulle alttiin työvoiman monimuotoistuminen ei kuitenkaan vähennä sopeutumisen tarvetta.

Suomen erinomainen työllisyyskehitys aivan viime vuosina voisi toki antaa aiheen ajatella, että ainakaan meillä globaali kilpailu ei ole kovin suuri haaste työmarkkinoille. Myös tämä olisi rohkea päätelmä.

Ensinnäkin osa viime vuosien hyvästä työllisyyskehityksestä johtuu poikkeuksellisen suotuisasta makrotaloudellisesta ympäristöstä. Paitsi että vientimarkkinat ovat olleet hyvässä vedossa, myös kotimarkkinat ovat kasvaneet vahvasti alhaisen korkotason ja veronkevennyksen tukemina. Korot ovat jo nousseet eikä veronkevennyksiäkään voi loputtomasti jatkaa. Kansainvälinen ympäristö on myös heikentymään päin. On olemassa tuntuva riski siitä, että Yhdysvaltain velkavetoinen kasvu pysähtyy tavalla, joka tuntuu voimakkaasti myös Euroopassa.

Toiseksi: tärkeisiin Suomen tuotantosektoreihin kohdistuu huomattavia ra-

kennemuutospaineita. Suomen tuotantorakenne on teollisuuspainotteinen, ja teollisuus on todennäköisesti jatkossakin enemmän altis kansainväliselle kilpailulle kuin palvelutuotanto. Metsäteollisuuden markkinat Euroopassa eivät kasva. Samalla kuitenkin raaka-aineen saanti on muodostumassa epävarmemmaksi ja erityisesti energian nouseva hinta nostaa kustannustasoa. Keskeiset yritykset ovat lisäksi käyttäneet runsaasti voimavarojaan virheeksi osoittautuneisiin laajentumispyrkimyksiin uusien tuotteiden kehittämisen sijasta. Yritykset ovatkin jo kokeneet tarpeelliseksi ryhtyä sopeuttamaan tuotantokapasiteettiaan Suomessa ankaralla kädellä. On myös kysyttävä, kuinka vakaalla pohjalla viime vuosina erinomaisesti menestyneen konepajateollisuuden Suomen toiminnot kaikilta osin ovat, kun maailman investointibuumi jossain vaiheessa väistämättä rauhoittuu ja joko kilpailijoilla tai konserneilla itsellään on paljon kapasiteettia suuren markkinapotentiaalin alueilla. Tosiasia myös on, että kehittyvissä maissa on kasvavasti elektroniikkateollisuuden tuotantoa, joka kilpailee tämän alan Suomen tuotannon kanssa.

Kolmanneksi: energian hinta näyttäisi olevan yhä nousussa sekä kehittyvien maiden kysynnän kasvun että yhä välttämättömämmäksi nähdyn ilmastopoliitiikan kiristämisen takia. Tämä vaikuttaa metsäteollisuuden ohella tuntuvasti metallien jalostuksen ja kauttaaltaan kuljetusten kustannuksiin. Kun koko maailma ei ole samalla tavalla mukana ilmastopoliitikassa ja etäisyytemme ja sijaintimme ovat keskimäärin kuljetushaitta, tämä heikentää suomalaisen tuotannon kilpailukykyä. VATTissa laadittujen laskelmien mukaan työllisyysvaikutukset voivat olla tuntuvia ja riippuvat ratkaisevasti työmarkkinoiden toiminnasta (VM 2007).

Neljänneksi: globaali kilpailu on vasta alkamassa tunkeutua niillekin palveluiloille, joille sen voi olettaa ylipäättään

vaikuttavan.³ Monet tutkijat arvelevat, että tietotekniikan uudenaikaisella soveltamisella on mahdollisuus suuriin tuotavuushyötyihin palveluissa (Pohjola 2005). Tämä edellyttää kuitenkin organisaatioiden muutoksia ja työvoiman huomattavaa uudelleen kohdentumista.

Viidenneksi: Suomen erikoistuneissa ja kooltaan pienissä aluetalouksissa yhden toimialan ja jopa yhden toimipaikan tuotannon merkittävä supistuminen voi olla ankara isku. Viime kuukausien uutisten pitäisi tehdä selväksi, ettei tämä näkökulma ole vanhentunut.

Edellä todettu ei tietenkään tarkoita automaattista työllisyyskehityksen heikentymistä tai työttömyyden nousua. Olennaista on, syntykö katoavien työpaikkojen tilalle uusia. Tämä edellyttää monta asiaa, työmarkkinoilla erityisesti työvoiman huomattavaa liikkuvuutta, eikä ole itsestään selvää, että tätä on riittävästi. Eikä ole myöskään itsestään selvää, että kaikki työtä vaille jäävät voivat työllistyä, ainakaan heti, aiemmalla palkkatasolla. Täytyisi olla kannustimet ottaa vastaan työtä tarpeen vaatiessa myös alemmilla palkkoilla. Samoin palkkarakenteiden tulisi olla sellaiset, että ne tukevat kaikenlaisen työvoiman työllistymistä sen ohella, että ne kannustavat tuottavuuteen.

Suomen työmarkkinoiden toiminta

Työvoiman liikkuvuutta koskeva tuorein vertailutieto antaa todellakin hieman aiempaa positiivisemmän kuvan liikkuvuuden suuruudesta (VNK 2007). Alueellinen liikkuvuus näyttäisi olevan vähintään eurooppalaista keskitasoa ja luultavasti suurempaa. Myös toimialojen

³ Vuoden 2006 hanketta varten tehdyssä empiirisessä selvityksessä palveluilojen työpaikoista noin 230 000 eli 15 % arvioitiin selvästi alttiiksi ulkomaiselle kilpailulle. Tämä on hieman vähemmän kuin eräissä kansainvälisissä arvioissa on Suomen kaltaisille maille esitetty (VNK 2006b).

Vesa Vihriälä katsoo, että globalisaation tuomien haasteiden edessä Suomen lähtökohta on hyvä, mutta uudistuspolitiikkaa pitää yhä jatkaa.

välinen liikkuvuus on eurooppalaista keskitasoa. Varsinaisesta ammatin vaihtamisen yleisyydestä on vaikeampi olemassa olevan tiedon perusteella päätellä. Joka tapauksessa työpaikkoja näytetään ylipäättään vaihdettavan paljon eurooppalaisessa vertailussa.

Mutta kuinka hyvin tämä liikkuvuus riittää Suomen tarpeisiin? Suomi on maantieteellisesti laaja ja väestö- ja työpaikkakeskittymät pieniä. Tämän vuoksi alueellisen liikkuvuuden tarve työpaikkojen tuhoutuessa on suurempi kuin maissa, joissa samalla työssäkäyntialueella on runsaasti muita työpaikkoja. Siltä osin kuin alueellinen liikkuvuus ei eri syistä voi lisääntyä, paine kohdistuu ammatilliseen liikkuvuuteen: ihmisten on oltava työtehtävien kadotessa valmiita vaihtamaan ammattia.

Toinen keskeinen työmarkkinoiden kysymys on palkkojen muodostuminen. Makrotasolla palkkojen joustavuus näyttää Suomes-

sa varsin hyvältä. Sen sijaan yksilötason palkkojen suhteen Suomi kuuluu yhdessä Ruotsin ja Ranskan kanssa Euroopan jäykimpiin maihin (Böckerman, Laaksonen ja Vainiomäki 2006). On vaikea sanoa, millaisia käytännön vaikutuksia tällaisella palkkarakenteiden jäykkyydellä on. Jäykkyyden haitalliseen vaikutukseen viittaa se, että Suomessa työttömyys on muihin OECD-maihin verrattuna poikkeuksellisen voimakkaasti keskittynyt matalapalkkaisiin samalla kun alimmat palkat ovat korkeita suhteesta keskipalkkoihin (VNK 2006b; Johansson 2006). Kiander (2007) kiistää palkkajäykkyyden merkityksen tässä suhteessa viittamalla yhtäältä siihen, että Suomen työttömyys on lamasta peräisin ja toisaalta siihen, että paremman koulutustason henkilöitä suositaan aina työpaikkojen täyttämässä, koska koulutustaso on signaali kyvykkyydestä.⁴

Vaikka 15 vuoden takaisella lamalla on epäilemättä edelleenkin vaikutusta nykyiseen työttömyyden tasoon, ei se riitä enää työttömyyden ja sen rakenteen selitykseksi. Pitkäaikaisen tai toistuvaisen työttömyyden piiriin on tulut jatkuvasti suuri määrä ihmisiä (Aho 2004). Se, että kaikissa maissa paremmin koulutetut työllistyvät heikommin koulutettuja paremmin, voi kyllä osaksi selittyä Kianderin mainitsemalla signaalointitekijällä. Mutta vaatii aika paljon enemmän käyttää signaalointia perustelemaan Suomen työttömyyden poikkeuksellisen suuri painottuminen heikosti koulutettuihin.

Viime vuosina palkanmuodostuksessa on tapahtunut lievää paikallisen sopimisen merkityksen vahvistumista. Kuluvana vuonna solmituissa liittokohtaisissa työehtosopimuksissa paikallisten erien osuus korotuksista on eräillä toimialoilla ja eräissä työntekijäryhmissä jopa 30 %. Paikallisen sopimisen asema ei tyypillisesti kuitenkaan ole edelleenkin Ruotsin tai Tanskan tasolla.

Erityisen ongelmallista uusimman sopimuskierron valossa kuitenkin on, että samalla kun paikallisuuden osuus on hieman lisääntynyt koordinaation heikentyminen uhkaa makrovakautta. Palkankorotusten tasot ovat muodostumassa osin hyvin korkeiksi, palkkajohtajuus näyttäisi olevan siirtymässä julkiselle sektorille, ja on olemassa ilmeinen uhka vaikeasti hallittavan palkka-palkkakierteen syntymisestä. Yhteisvaluutan oloissa työllisyysseuraukset voivat olla hyvin huonoja. Näyttäisikin olevan selvä tarve nyt toteutumassa olevaa järjestyneemmälle ta-

⁴ Kiander kritisoi paikallisen sopimisen kautta syntyvää palkkajoustavuutta myös siitä, että se vähentää painetta tuottavuutta edistävään heikoimpien yritysten karsiutumiseen. Peruste on oikea, mutta samalla Kiander sivuuttaa erilaisten tulospalkkausmuotojen myönteiset, kannustimiin perustuvat tuottavuusvaikutukset. Näistä on näyttöä sekä Suomesta että Ruotsista (Vartiainen 2006).

valle edistää paikallistason joustavuutta. Koordinointia ei pidä heittää romukoppaan ideologisista syistä.

Hyvinvointiyhteiskunnan romuttamista?

Kummankin globalisaatioreportin suositusten selkeä pääpaino oli osaamisen ja innovaatioiden lisäämiseen tähtäävissä toimissa. Erityisen vahvasti nousi esille tarve kehittää koulutusjärjestelmää niin, että se kykenee tuottamaan uusia vaatimuksia paremmin vastaavia valmiuksia, ml. aikuiskoulutuksen tehostaminen ammatillisen liikkuvuuden helpottamiseksi.

Työmarkkinoita ja niihin kytkeytyvää sosiaaliturvaa sekä verotusta koskevat suositukset olivat varsin varovaisia. Jälkimmäisessä raportissa erityisesti korostettiin joustavuuden ja turvan tasapainoa. Ns. joustoturva on myös EU:n piirissä yhteisesti omaksuttu työmarkkinoiden ja niiden instituutioiden kehittämisen suunta (Euroopan komissio 2007). Kun palkanmuodostuksessa todettiin joustavuuden lisäämisen tarve, samalla muistutettiin koordinoinnin säilyttämisen tärkeydestä.

Verotuksen osalta raporteissa todettiin verokilpailun aiheuttamat paineet yleensä ja erityisesti osaavimman työvoiman osalta. Todettiin sekä tästä syystä että työllisyyden edistämiseksi talouden sisäisistäkin syistä perustelluksi pyrkiä jatkamaan työn verotuksen keventämistä. Mitään täsmällistä määrää- tai profiilitavoitetta ei vuoden 2006 raportissa asetettu. Julkisen sektorin toiminnan tehostaminen todettiin tarpeelliseksi ennen kaikkea ikääntymisestä aiheutuvien julkisten menojen kasvun hillitsemiseksi mutta myös työvoiman riittävyyden turvaamiseksi.

En pysty näkemään globalisaatioreportteja hyvinvointivaltion romuttamishjelminä. Pikemminkin ne ovat yrityksiä hahmottaa, miten Suomen taloutta ja sen instituutioita pitäisi kehittää, jotta hyvin-

vointivaltion rahoituspohja voitaisiin säilyttää kovenevan kansainvälisen kilpailun, jatkuvan teknologisen kehityksen, ikääntyvän väestön ja myös ilmastopoliitiikan asettamien vaatimusten oloissa.

Lähtökohta on meillä monin tavoin hyvä. Viime vuosien hyvän kasvun ansiosta on asukasta kohden laskettu kansantuote kasvanut niin, että olemme kivunneet maiden välisessä vertailussa noin 15. sijalta 10. sijalle tai sen tuntumaan, laskentatavasta riippuen. Vaikka tuloerot ovat kasvaneet viimeisten 15 vuoden aikana, Suomi on kansainvälisessä vertailussa yhä muiden Pohjoismaiden tavoin alhaisten tuloerojen, suuren sosiaalisen liikkuvuuden ja vähäisen köyhyyden maa. Talouden korkeasta energiaintensiteetistä huolimatta Suomea voidaan pitää myös varsin vastuullisena kestävä kehityksen näkökulmasta. Tältä pohjalta ei pitäisi olla mahdotonta kehittää taloudellisen toiminnan reunaehtoja edelleen niin, että talouskasvun edellytykset voidaan turvata uhraamatta sosiaalista tai ympäristöllistä kestävyyttä. Mutta ajattelemaalla, ettei mikään saa muuttua, tässä tuskin onnistutaan. Tarvitaan yhä uudistuspolitiikkaa.

Meidän globalisaatiopohdintamme asettanee osaltaan perspektiiviin se, että myös Tanskassa, Ruotsissa ja Hollannissa on koettu tarpeelliseksi arvioida globalisaation vaikutuksia paljolti Suomen selvityksiä vastaavin tavoin.⁵ Siltä osin kuin niistä on tuloksia, johtopäätökset ja suositukset ovat hyvin samanlaisia kuin mihin Suomessa on päädytty (The Danish Government 2006; Globaliseringsrådet 2007). ■

5 Tanskan, Ruotsin ja Hollannin hankkeilla on ollut kytkentä Suomen hankkeisiin, jotka ovat edelläkävijän asemassa. Kaikissa tapauksissa hankkeiden käynnistäjät ovat olleet yhteydessä Suomeen, ja Suomen hankkeiden toteutustapaa ja sisältöä on esitelty näissä maissa. Ruotsin joulukuussa 2006 käynnistynyt hanke näyttäisi olevan kaikkein laajin. Siihen käytetään yli kolme vuotta aikaa ja ainakin neljä kertaa niin paljon varoja kuin kahteen Suomessa toteutettuun hankkeeseen yhteensä.

KIRJALLISUUS

Aho, S. (2004), Kroonisen työttömyyden laajuus, rakenne ja syntytausta, Työministeriö, Työpoliittinen tutkimus 261.

Baldwin, R. (2006), Globalisaatio: suuret osittumiset, teoksessa Talousneuvoston sihteeristö (toim.): Globalisaation haasteet Euroopalle, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 16/2006, 11–56.

Böckerman, P. & Laaksonen, S. & Vainiomäki, J. (2006), Ovatko palkat jäykkiä Suomessa? Talous & Yhteiskunta, 34:2, 20–25.

The Danish Government (2006), Progress, Innovation and Cohesion. Strategy for Denmark in the Global Economy.

Euroopan komissio (2007), Päämääränä yhteiset joustoturvaperiaatteet: Uusia ja parempia työpaikkoja jouston ja turvan avulla, Komission tiedonanto 27.6.2007. (COM(2007) 359)

Feenstra, R. (2007), Globalization and Its Impact on Labor. Global Economy Lecture, Vienna Institute for International Economic Studies.

Glöbaliseringsrådet (2007), Kunskapsdriven tillväxt – En första rapport från Glöbaliseringsrådet. <http://www.regeringen.se/content/1/c6/09/03/62/b21723cd.pdf>

Haaparanta, P. (2005), Tunnelinäöllä osaavaan, avautuvaan ja uusiutuvaan Suomeen, Kansantaloudellinen aikakauskirja, 101, 42–51.

IMF (2007), World Economic Outlook, Washington, DC:: IMF.

Johansson, Å. (2006), Wage Setting in Finland: Increasing Flexibility in Centralised Wage Agreements, OECD Economics Department Working Paper 503.

Kiander, J. (2007), Onko tulopoliitikalla tulevaisuutta? Talous & Yhteiskunta, 35:2, 12–21.

VM (2007), Talouspolitiikan strategia 2007, Valtiovarainministeriö, julkaisuja 6/2007.

VNK (2004), Osaava, avautuva ja uudistuva Suomi. Suomi maailmantaloudessa – hankkeen loppuraportti, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 19/2004.

VNK, (2006a), Globalisaation haasteet Euroopalle, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 16/2006.

VNK, (2006b), Suomen vastaus globalisaation haasteeseen, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 17/2006.

VNK (2007), Rekrytointiongelmat, työvoiman tarjonta ja liikkuvuus. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2007

OECD (2007), Employment Outlook, Paris: OECD.

Pohjola, M. (2005), Tieto- ja viestintäteknologia tuottavuuden ja talouskasvun lähteenä, LVM:n julkaisuja 11/2005.

Vartiainen, J. (2006), Tuottavuus, palkkaerot ja palkkaneevottelut, Talous & Yhteiskunta, 34:1, 36–42.